सेवा है यज्ञकुन्ड समिधा सम हम जलें ।
ध्येय महासागर में सरित रुप हम मिलें ॥

SEVANKUR BHARAT

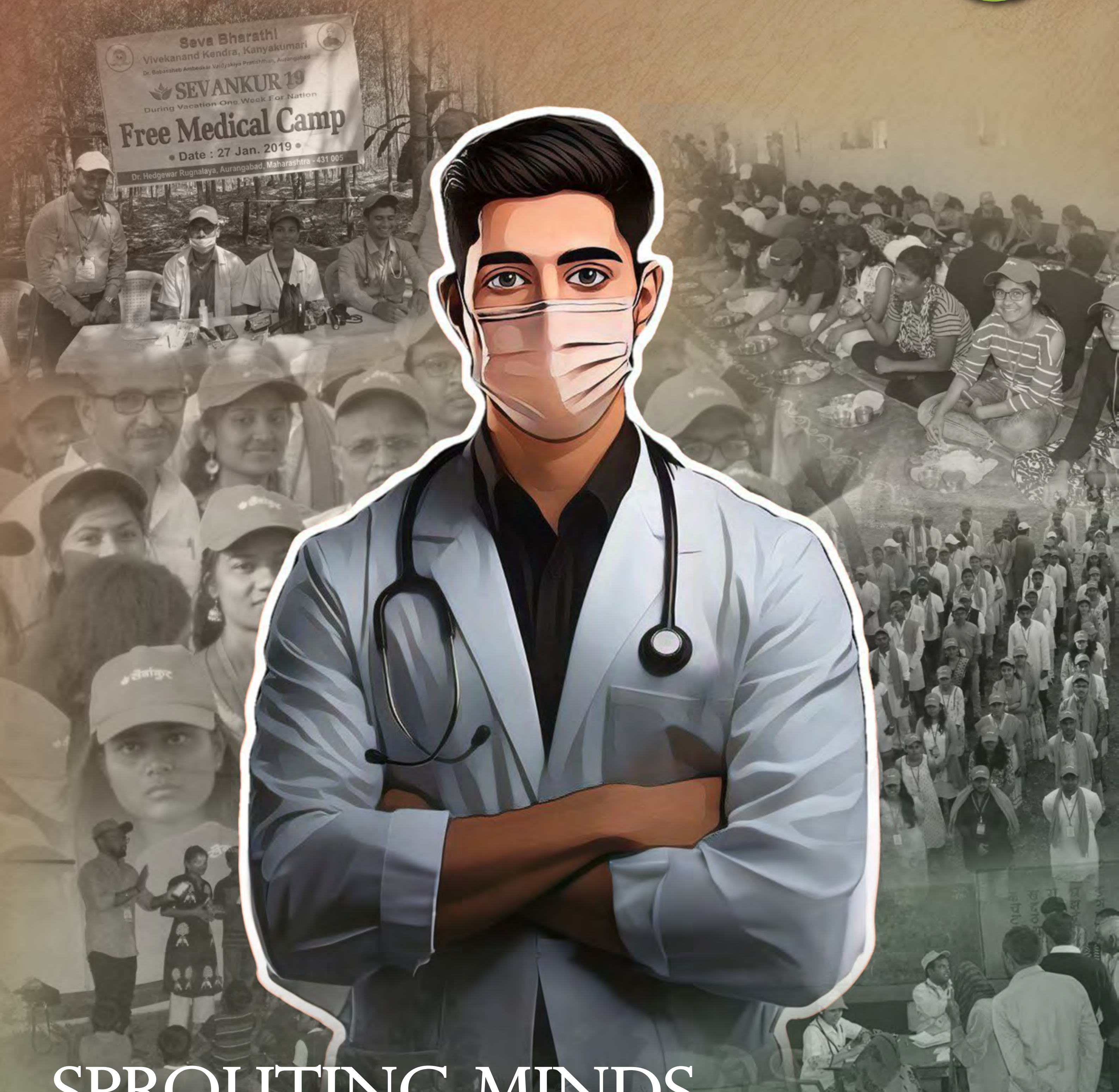

SPROUTING MINDS

seva

VOL-2

Dear Readers of Sprouting Minds,

It is an immense honour and privilege to represent our cherished magazine to all of you. The opportunity to connect, inspire, and empower through the pages of our publication is a privilege that we deeply value.

Each of you, our readers, forms the heartbeat of Sevankur Bharat. Your support, enthusiasm, and engagement fuel our drive to consistently deliver enriching content, stories of significance, and perspectives that matter. Representing this esteemed magazine is a testament to the dedication of our team and the commitment to upholding the values and vision that Sevankur Bharat stands for.

We are immensely grateful for the trust you place in us and the unwavering encouragement that keeps us striving for excellence. Together, let us continue this incredible journey of knowledge, discovery, and enlightenment through the pages of Sprouting Minds.

With utmost gratitude,
Editorial board
Sprouting Minds 2.0

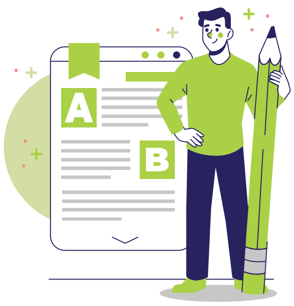

Editorial Board

Designing Team

Dr.Rahul Gawas
Dr.Harshad Raundal
Vedant Koli
Manjiri Shelar
Pari Patil
Pradnya Wadekar
Lokesh Durgude
Dr.Ashwini Gajbhiye

Proof Reading Team

Sakshi Mane
Arpita Paratkar
Harshal Kedare
Janhavi Kumbhar
Dr.Mayuri Athave
Hrishikesh Waghmare
Snehal Pathare
Vasundhara Morey
Rohan Gunake
Dr.Akash Chaurewar
Shamal Waghchaure
Arya Tile

Article Generation

Bhatu Patil
Dr.Ruchita Kadali
Dr.Divya Shankare
Dr.Shyamala Peesapati
Dr.Sanskriti Marali
Rasika Adgaonkar
Nikhat Momin
Sharvari Deshmukh
Ajit Singh
Yashwant Tambekar

Social Media Team

Dr.Yatindra Ashtaputre
Ruchi Akole
Vedant Dhavale
Dr.Omkar Mane
Divya Pawar
Netra Barbade

INDEX

Articles 1-24

1	Seva	Sakshi Baldi
2	Inculcating "Sevabhav"	Samruddhi Vaidya
3	Graminbhag Ani Aarogya Seva	Aaditya Murabatte
4	Janseva Hich Ishwar Seva	Dr.Rindakawale Shradha
5	Karmveer Bhaurav Patil	Rushikesh Chavan
6	Seva	Dr.Rutuja Gambhir
7	Hands are holier than lips that Prey	Dr.Shyamala Peesapati
8	Samaydan Hech Shresth Dan	Dr.Ruchita Kadali
9	"Sevankur" Ek Chalval - Bhag 2	Dr.Ashwinikumar Tupkary

Poetry 25-27

1	Seva Selfless Symphony	Vaishnavi Bagal

Sketches 28-29

1	Sketch - 1	Gayatri Kulkarni

Photography 30-32

Puzzle Ajit singh 33-35

Sanghik Geet 36

BodhKatha 37-39

1 SevaBhav DR.Mayuri Athave

Achievements 40-41

Upcomings 42

Articles

सेवा

अभिवादनशीलस्य नित्यं वृद्धोपसेविनः ।

चत्वारि तस्य वर्धन्ते आयुर्विद्या यशोबलं ॥

इस श्लोक से हमें यह सीखने मिलता है कि, बड़ों का अभिवादन करने वाले मनुष्य की और नित्य वृद्धों की सेवा करने वाले मनुष्य की आयु, विद्या, यश और बल हमेशा बढ़ती रहती है।

सेवा एक ऐसा शब्द है जिसे सुनते ही सबके मन में दया, करुणा की भावना जाग उठती है । सबके लिए सेवा करने का तरीका अलग अलग हो सकता है पर उसके पीछे का मकसद एक ही है, इस छोटी सी जिंदगी में कुछ अच्छे कर्म करने का। किसी के लिए माता पिता की सेवा ही ईश्वर सेवा है, तो किसी के लिए अपने परिवार को छोड़कर देश की रक्षा करना, आपत्ती के समय दिन–रात लोगों को बचाना, अस्पताल में मरीजों की अच्छी चिकित्सा उपलब्ध कराना भी सेवा है।

कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।

इसी तरह सेवा भी निस्वार्थ भाव से करनी चाहिए। किसी भी तरह की अपेक्षा उपेक्षा करें बिना जैसे की हमें पता है चिकित्सानास्ति निष्फला वैसे ही सेवानास्ति निष्फला। किसी छल कपट के बगैर की सेवा यह हमें चारों पुरुषार्थ धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष यह चारों प्राप्त करने में मददगार होती है। अहंकार के भाव से की गई सेवा सब परमार्थी भाव जलाकर राख कर देती है। विभिन्न सामाजिक कार्य गतिविधियों में जुड़ने के लिए छात्र जीवन बहुत ही सही समय है।

समाज सेवा एक महत कार्य है, लेकिन यह हमेशा निस्वार्थ भाव से कार्य करना चाहिए, हालांकी आजकल बहुत से लोग बाहरी रूप से सामाजिक रुप से जुड़े हुए प्रतीत होते हैं लेकिन यह स्पष्ट है कि ऐसा करने में उनकी कोई इमानदारी नहीं है। बहुत से लोग सस्ती लोकप्रियता के लिए ऐसा करते है। मजबूरी में समाज की सेवा करना कोई वांछनीय नहीं है । बहुत से लोग बाहरी दबाव के प्रभाव में काम करने और सामाजिक कार्य में संलग्न होने के लिए मजबूर होते हैं लेकिन उनकी सेवा किसी भी तरह से फलदायी नहीं होती, अपने मन से सेवा करना ही वास्तविक समाज सेवा है। जीवन मे सबसे बड़ी उपलब्धी जब हम किसी को कुछ देते है, फिर चाहे ज्ञान, सेवा या फिर किसी को कोई अच्छे शब्द देते है, सबसे अच्छा कार्य किसी की जिंदगी को बेहतर बनाते है। सेवा करने के भाव के अनुभूती व्यक्ती के मन को दिव्य बना देती है, व्यक्ती के व्यक्तिमत्व को भव्य बना देती है, जरु. रतमंदो की प्रति सेवाभाव होने से व्यक्ती ऊर्जा से सराबोर रहता है, सेवा करने की भावना व्यक्ति के मन और आत्मा को सुरमयी बना देती है।

हो ना द्वेष, विरोध किसी से

सबकी सेवा, सबका सबको प्यार

समन्वय सहिष्णुता का भाव उदारता अनुपम उपहार

हो ना सुषुप्त अंतरचेतना से यही मानव जीवन का सार

मधुरता आत्मीयता का भाव मानवता अनुपम उपहार

अब मेरा सेवा के प्रति अनुभव, मैंने अपनी जिंदगी में माता–पिता दादी दादा की सेवा की है और करती रहूंगी और आने वाले कुछ सालों में एक वैद्य बन जाऊंगी, मरीजो को ठीक करना व्यक्ती को स्वस्थ रखना ही मेरी सेवा होगी। आयुर्वेद घर घर तक पोहचाना और अपने भारत देश की आरोग्य सेवा को नयी राह दिखाना ही मेरी प्रथम सेवा होगी।

'सेवा परमो धर्म' मानवता की सेवा ही सर्वोंच्य धर्म है, एक दुजे के लिए समर्थन का भाव रखना ही सेवा होती है.

सीखना हो सेवा का कुछ अंग,

तो आज ही जुड़िये सेवांकुर संग ॥

Sakshi Baldi

R.T Ayurved Mahavidyalay Akola

Inculcating

"SEVA-BHAV"

परोपकारशून्यस्य धिक् मनुषस्य जीवितम।
जीवन्तु पशवो येषां च चर्माप्युपकरिष्यति।।

This is one of the "subhashit" that tells us about "paropkar" (Serving others). It says that a person's life has no meaning if it is without Paropakar. On the other hand, the lives of birds and animals are also valuable as they continue to serve others even after their death by providing their "skins." This demonstrates the immense significance of "SEWA" in one's life.

"Sewa, composed of 'Saha' meaning 'with that' and 'Eva' meaning 'too,' signifies collective uplifting through understanding the needs of others, expressing compassion and a genuine desire to uplift those around you."

Sewa has many aspects and it's a process which we go through once we imbibe the "sewa bhav" in ourselves. In this fast paced life, a life full of competition, we are constantly running a rat race to achieve something or the other. We constantly strive to surpass others, intentionally selecting actions with the expectation of gaining something in return. For instance, professions such as doctors and teachers are regarded as noble due to their conscious or unconscious commitment to working for society and assisting others. However, how many of them genuinely engage in selfless service? If they were to imbibe the spirit of "Sewa bhav" and dedicate their work and efforts to a smaller section, apart from their regular job that provides financial compensation, both their personal lives and society would witness brighter outcomes. We need to understand that "SEWA" does not mean giving up all worldly responsibilities and sitting half-clad, and working in remote villages. Sewa could be practised at a personal level and it also lies in the simple things and small acts of goodness. We simply need to embrace the "SEWA-BHAV" and look around. We just need to develop our 'Social conscience' and start taking small steps into social actions. One needs to begin with oneself first and then gradually expand the reach to more and more deserving people.' SEWA' is seeing God in the people, serving them and feeling privileged about getting the opportunity to serve.

Now the question is whom can we serve? Indeed, if we start perceiving the god in every living creature, our selfless service would naturally expand to encompass birds, animals, plants, and the environment as well. Even small individual-level acts that contribute to the well-being of the environment can be regarded as Sewa towards our mother nature.

To imbibe 'seva-bhav' in ourselves it is essential to engage in actions without expecting anything in return on a regular basis. Investing your time, money, and efforts in a social cause requires sheer determination.

Swami Vivekananda emphasises the development of values such as "Purity, Patience, and Perseverance" for those who aspire to engage in social service.
While Sewa Bhav encourages us to refrain from expecting anything in return and engage in selfless work, it is essential to have a greater goal or purpose in mind to sustain and continue our efforts with this mindset. 'Sevankur' plays a pivotal role in imbibing this sense into ourselves. All the activities carried out here come under the title 'NISWARTH' (selfless) Bhavana. It's the characteristic feeling we get to work upon as a sevankurite.

When one begins working with the spirit of Sewa bhav, even though there are no expectations, the universe, in accordance with the law of "karma," rewards one in its own ways. For instance, at Sevankur, individuals have the opportunity to broaden their horizons on various subjects beyond academic studies. They gain compassionate friendships, the companionship of wise individuals, and the chance to listen to their experiences, which encompass valuable life lessons that contribute to personal growth and becoming a better human being.

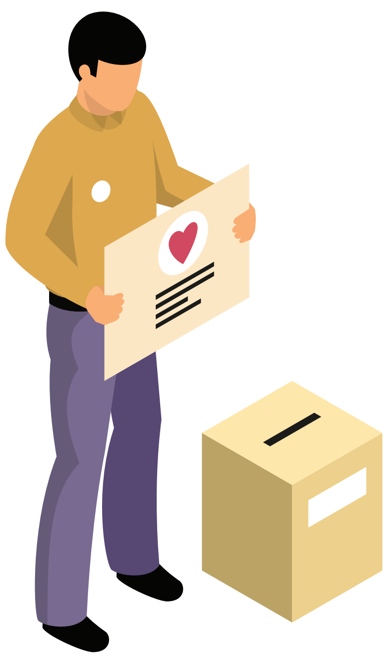

Being part of "Sevankur Bharat" and embracing Sewa Bhav has helped us recognize that by adopting the mindset of selfless service and engaging in social activities, we not only find solutions to the challenges faced by others but also address our own inner struggles and dilemmas. This leads us onto a spiritual and intellectual path that can guide us towards understanding the purpose of life. Hence, SEWA is a comprehensive process that we should embark upon.

One of the famous verse from Bhagvat geeta says –

कर्मण्ये वाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन।।

This verse implies a similar meaning to SEWA – i.e. You have the right to work, but you are not entitled to the fruits. Do not let the desire for the fruits of your actions be your motive, nor should you be attached to the outcomes of your endeavors.The Bhagvat Gita is widely regarded as the ultimate guide for leading a fulfilling life. If we can simply embrace the teaching of Sewa Bhav and walk the path of selfless service, we should continue to practise it.

In a world that yearns for compassion and upliftment, let us embark on the transformative journey of Sewa Bhav, for it is through selfless service that we can truly make a profound difference in the lives of others and in our own lives as well.

Samruddhi Vaidya
CSMSS Ayurved College
Chh.Sambhajinagar

ग्रामीण भाग आणि आरोग्य सेवा

॥ सेवा धर्मी पुण्य आहे, सांगतो श्रीहरी
देवाचा ही देव करितो, भक्तांची चाकरी.॥

जीवन जगण्याचा परमोच्च आनंद हा सेवेमध्ये आहे. असे विधात्यानी, थोर संतांनी, महात्म्यांनी वर्णिले आहेत. त्यातच निष्कलंक, निस्वार्थ, निरपेक्ष बुध्दीने मानवतेची सेवा बजावणारी वैद्यकीय मंडळी साक्षात भगवंताचे रूप होय. ग्रामीण भागातील दवाखाने, तेथे असणाऱ्या गोर–गरीब रुग्णाच्या रांगा, वास्त्वामध्ये उपलब्ध असणाऱ्या सामग्रीमध्ये रुग्ण कल्याणकरिता अविश्रांत धडपडणारे, मनापासून काळजी घेणारे ग्रामीण भागातील वैद्य हे भगवंताचे अवतार वाटतात.

पाश्चात्यांच्या अनुसरणामुळे, बदलत्या जीवनशैलीमुळे, ग्रामीण भागात सुद्धा रुग्णाची संख्या झपाट्याने वाढल्याचे दिसत आहे. वेगवेग या आजारांचे रूप पाहताना ग्रामीण भागातील वैद्यांना वेगवेग या समस्यांना तोंड द्यावे लागत आँहे. वाढती रुग्ण संख्या, तपासणी केंद्राची कमतरता, तुटवडा, वैद्यकीय क्षेत्रातील मर्यादा यांची सांगड घालणे ग्रामीण वैद्यांना मेटाकुटीस आलेले आहे. हे एकीकडे चित्र जरी असले, तरी दुसरीकडे दिलासादायक दर्शन देणारी वैद्यकीय मंडळी दिसतात. अचूक रुग्ण निदान, त्यांच्या मर्यादित चाचण्या, त्याचबरोबर त्यांना पुरेसा वेळ देवून जीव वाचवण्याचा खटाटोप आहोरात्र करताना दिसतात. प्रगत वैद्यकीय शास्त्राचा अभ्यास करून खेड्यापाड्यामध्ये आपल्या उच्चभ्रू संस्कृतीला विसरून बरीचशी मंडळी कार्यरत पाहताना,या लोकांना खरोखरच मानवतेचे पुजारी म्हटल्यास वावगे ठरणार नाही.

ग्रामीण भाग आणि तेथे असलेले वैद्यकीय सेवेचा विषयच वेगळा. खर तर उच्च शिक्षण घेवून शहराकडे जाण्याचा ओढा असणारा वर्ग मोठा. पण गरजवंत रुग्णांची सेवा करणारी व आपले सारे जीवन अर्पण करणारी मंडळी उदा: डॉ. प्रकाश बाबा आमटे यांच्यासारख्या वैद्यांनी ग्रामीण भाग निवडताना व पद, पैसा, प्रतिष्ठा बाजूला ठेवून सेवा बजावताना पाहताना साक्षात परमेश्वर दिसतो.

समाजातील दिनता, दुर्बलता, दारिद्रय, निर्मूलनासाठी शरीर आणि मन चांगले असणे गरजेचे आहे. बरेच ग्रामीण कुटुंबे शेतीवरच अवलंबून असल्यामुळे, जरी आपण त्यांना नेहमी टवटवीत किंव्हा निरोगी ठेवण्यास सार्थ ठरलो, तर आपण घेतलेल्या शिक्षणाचे सार्थक झाले असे म्हणता येईल. कारण शिक्षणाचा अर्थच परिवर्तन आहे.

कार्पोरेट हॉस्पिटलचा उदय काही वर्षापासून भारतात सुरू झाला आहे. तरी पण वेगवेगळी स्थितंतरे,बदलती वैद्यकीय समीकरणे यामुळे ग्रामीण भागातील रुग्णांना आव्हानांना तोंड द्यावे लागत आहे. गरीबी, वाढता औषधोपचारांचा खर्च, सवलतींचा आभाव, दळणवळणच्या सुविधांचा तुटवडा, अज्ञान , अंधश्रद्धा, यामुळे योग्य व चांगल्या औषधोपचारांपासून ग्रामीण भाग दूर होताना दिसतोय. अशा कठीण प्रसंगी प्रशिक्षित वैद्यकीय पदवीधरांनी ग्रामीण भागात सेवा देण्यास प्राधान्य दिले तर हा जगाचा पोशिंदा नक्कीच वाचेल. ग्रामीण भागातील लोकांचे विधायक चित्र व आपल्यासारख्या वैद्यकीय मंडळींची भूमिका आठवताना खालील कुसुमाग्रजांच्या ओळी आठवतात.

हजार जिव्हा तुझ्या गर्जु दे प्रतिध्वनिने त्या
समुद्रा, डळमळु दे तारे !
विराट वादळ हेलकाउदे पर्वत पाण्याचे
ढळुदे दिशाकोन सारे ...!

यांप्रमाणे कोणीही सांगो, काहीही बोलो, कोणी काहीही केलं तरी ग्रामीण भागातच सेवा बजावणार अशी प्रतिज्ञा केली तर जीवन सार्थक ठरेल व परमोच्च सेवेचा आनंद मिळेल, अशी आशा बाळगतो.

Aaditya Murabatte
DR.Y.Patil Medical College
Kolhapur

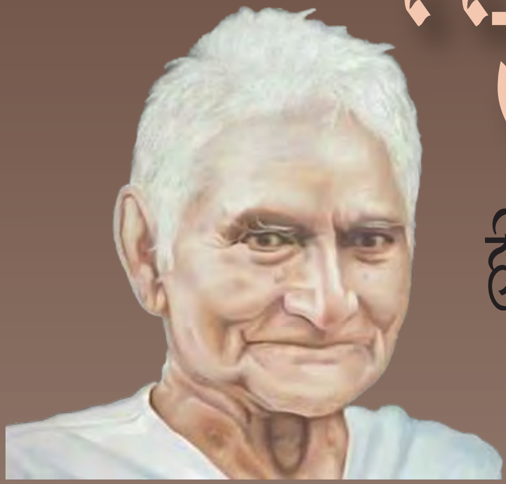

"जनसेवा हीच ईश्वर सेवा"

सेवा म्हणजे काय? प्रतिकूल परिस्थितीमध्ये असणाऱ्या जिवांना अनुकूल परिस्थिती उपलब्ध करून देणे म्हणजेच 'सेवा' होय. जे अशी अनुकूल परिस्थिती निर्माण करून देतात, ते जणू देवमाणूसच. बाबा आमटे म्हणजे त्यातील एक.

एका श्रीमंत जमीन मालकाचा मोठा मुलगा म्हणून ज्याचे बालपण सुखात गेले, तोच सुखात जगणारा माणूस जंगलामध्ये अनोळखी व्यक्तींसाठी जाऊन राहतो व त्यांची सेवा करतो यापेक्षा मोठा 'त्याग' काय असेल.

कुष्ठरोग्यांसाठी बांधलेले आनंदवन हे त्यांच्या मेहनतीचे मुर्तीमंत उदाहरण होय. आनंदवन म्हणजे असंख्य मनांना उभारी देऊन त्यांना स्वत:च्या पायांवर उभे करणारी सेवाभावी संस्था होय.

कुष्ठरोग्यांचे पुनर्वसन आणि सशक्तीकरण या कार्यासाठी ते परिचित होते. संसाराचे सूख न उपभोगता घरातील मंडळींना सुद्धा त्याच दिशेने नेण्याचे काम खूप अवघड असते, असे आमुलाग्र बदल बाबांनी केवळ जनसेवेसाठी केले. त्यांच्या या कार्यात, त्यांची पत्नी साधनाताई आमटे, त्यांची मुले डॉ. प्रकाश आमटे व डॉ. विकास आमटे यांचेही त्यांना सहकार्य लाभले.

समाजाने ज्यांना दूर लोटले, अस्पृश्य समजले अशा पीडित जिवांना बाबांनी आपल्या लेकरांसमान सांभाळले. त्यांच्या जीवनामध्ये आनंद निर्माण करून आनंदवनासारख्या स्वर्गरुपी संस्थेची निर्मिती केली.

कुष्ठरोग्यांच्या कल्याणासाठी त्यांनी चालविलेले कुष्ठरोग निर्मूलनाचे आणि कुष्ठरोग्यांच्या पुनर्वसनाचे कार्य खरोखर अद्वितीय आहे. कुष्ठरोग्यांवर उपचाराची मर्यादा न ठेवता त्यांनी कुष्ठरोग्यांना मानसिक आधार मिळवून देण्याचे, त्यांच्यातील आत्मविश्वास जागविण्याचे, त्यांना कामाची संधी उपलब्ध करून देऊन आत्मनिर्भर बनविण्याचे आणि या मार्गाने त्यांचे पुनर्वसन घडवून आणण्यासाठी प्रयत्न केले. बाबा आमटे यांनी या कार्यासाठी कोणाकडूनही देणगी न घेता स्वावलंबनावरच सर्व भिस्त ठेवली आहे. 'दान घेतले की कार्याचा नाश होतो' असा त्यांचा सिद्धांत आहे. 'मी देवाच्या शोधाला गेलो देव मला सापडला नाही. मी आत्म्याच्या शोधाला गेलो आत्मा सापडली नाही. मग मी माझ्या भावांच्या सेवेला गेलो तेथे मला देवही दिसला नि आत्माही मिळाली.' या वचनातून 'जनसेवा हीच ईश्वरसेवा' ही भावना प्रभावीपणे व्यक्त होते.

नैसर्गिक जिवनात मनुष्य सुखी कसा राहू शकतो, हे बाबांनी शिकवले. निसर्गाचे देणे अमूल्य आहे त्यामुळे पशू–पक्ष्यांची झाडा–झुडपांची सुद्धा त्यांनी आपुलकीने काळजी घेतली. अशा संवेदनशील अंत:करणाच्या मनुष्याला केवळ देवच म्हणावे लागेल. म्हणूनच म्हणतात 'जनसेवा हीच ईश्वर सेवा'.

जनसेवा हींच ईश्वर सेवा। यातूनच पुण्याचा मिळतो ठेवा ॥
साधूसंत येती घरा, तोचि दिवाळी दसरा ॥

अशा उक्तींप्रमाणे दान, धर्म, पुजा, पाठ या गोष्टींपेक्षा ईश्वराने पृथ्वीवर पाठविलेल्या जिवाला जगण्यास मदत करणे, सेवा करणे यातच पुण्य आहे.

प्रेम केलं तर प्रेमच भेटेल, असे बाबांचे म्हणणे होते. ज्या प्राण्यांनी आई बघितली नाहीय त्या अनाथांना लळा लावण्याची गरज होती त्यासाठी 'आमटे ॲनिमल पार्क' ची स्थापना बाबांनी केली. आज आमटे ॲनिमल पार्क मध्ये विविध प्रजातींचे जवळपास १०० प्राणी, पक्षी आहेत.

बाबा आमटे स्वत:ला भाग्यवान समजत होते कारण त्यांना एकाच जन्मात आदिवासी लोकांचे व वन्य प्राण्यांचे प्रेम भेटले. त्यांना मुक्या प्राणी–पक्ष्यांचे बोलणे कळत असे, ते पाहून असे भासत असे की,जणू काही ते बाबांना आपली किमया सांगत आहेत की काय ?

न्याय व पर्यावरण रक्षण हे प्रश्नही बाबांच्या विशेष जिव्हाळ्याचे विषय होते. 'नर्मदा बचाव'आंदोलनाचे नेतृत्त्व बाबांनी केले.

"जनसेवा हींच ईश्वर सेवा
पुण्याईचा मिळतो ठेवा...
बाबा आमटे देव त्यातले
देशभर दे गाजले...
त्यागाची मूर्ती साधना

कुष्ठरोग्यांना मिळे प्रेरणा...
साथ त्यांना निसर्गाची
मैत्री प्राणी–पक्ष्यांची...
असे सुंदर आनंदवन
जेथे फुलते जीवन"

म्हणूनच बाबांना 'अभयसाधक' असे म्हटले जाते. बाबांनी चंद्रपूर येथे सोमनाथ प्रकल्प, नागपूर येथे अशोकवन तसेच हेमलकसा येथे लोकबिरादरी प्रकल्प सुरू केले.

रूग्णसेवा करीत असताना रक्ताच्या कर्करोगाने त्यांचे निधन झाले आणि संपूर्ण आनंदवनाचे नव्हे तर अख्ख्या भारत राष्ट्राने एक थोर समाजसेवक गमावले.

आज बाबांच्या पुढच्या पिढ्याही विविध प्रकल्पांच्या माध्यमातून तेवढ्याच निष्ठेने व सातत्याने काम करीत आहेत. बाबांच्या आठवणी आजही आनंदवनात आहेत. तिथल्या लोकांमध्ये ते अजूनही जिवंत आहेत. आनंदवनात वावरताना बाबांचा सहवास आजही जाणवतो. अशा या महान व्यक्तीमत्त्वासा. ठी छोटीशी कविता म्हणाविशी वाटते –

आहे गरज माणूसकीची
मंत्र अवश्य जपायला हवा।
गरजूंची वरिष्ठांची व
रुग्णांची करा यथाशक्ती सेवा॥

जशी शिवरायांची केली
निष्ठेने सेवा तानाजीने
तसेच कुष्ठरोग्यांवरती
केले उपचार बाबांनी॥

कुष्ठरोग्यांच्या जीवनात त्यांनी
घडवला कायापालट जसा।
सेवेने स्वतःच्या कार्यक्षेत्रात
उमटवा युवकांनो तसा ठसा॥

बाबांना 'आधुनिक भारताचे संत' म्हणूनही ओळखले जाते. बाबा आमटे यांच्याबद्दल जेवढे बोलावे तेवढे कमीच. बाबा आमटें सारख्या महान व्यक्तीमत्त्वाला माझे शत शत नमन !

Dr.Rindakawale Shradda
Late.B.V.Kale Ayurvedic Medical College,Latur

शैक्षणिक क्षेत्रातील एक मोठा 'सेवेकरी' :

कर्मवीर भाऊराव पाटील

सहावी पास माणसाने आशिया खंडातील सर्वात मोठ्या शिक्षण संस्थेची स्थापना कशी केली.. 'कमवा आणि शिका ' योजनेमागचा इतिहास..

महाराष्ट्र हा दगड धोंड्यांचा देश, भले रत्नांच्या खाणी या मातीत नसतील पण पृथ्वी मोलाची लाख नवरत्न या मातीने जगाला दिली. याच रत्नांतील एक रत्न म्हणजे 'कर्मवीर भाऊराव पाटील'.

आज महाराष्ट्रातील असंख्य विद्यार्थ्यांची स्वप्ने सत्यात उतरली ती अश्या महामानवांनी पेटविलेल्या शिक्षणाच्या क्रांतीने. आताचे सगळेच 'शिक्षणसम्राट' आहेत पण ग्रामीण भागातील शिक्षणाची गरज १०० वर्षांपूर्वीच ओळखणारे खऱ्या अर्थाने 'शिक्षणमहर्षी' म्हणजे 'कर्मवीर भाऊराव पाटील'.

आज रयत शिक्षण संस्थेचे नाव महाराष्ट्रातील आघाडीच्या शैक्षणिक संस्थांमध्ये घेतलं जातं. या संस्थेची स्थापना तब्बल १०२ वर्षांपूर्वी करण्यात आली होती. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना का व कशी केली त्याचप्रमाणे 'कमवा आणि शिका' यामागचा इतिहास यांची थोडीशी माहिती आपण घेऊ.

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म कोल्हापुरातील कुंभोज गावी २२ सप्टेंबर १८८७ रोजी झाला. ऐतवडे बुद्रुक येथील पाटील घराण्यात त्यांनी जन्म घेतला.

भाऊराव पाटील यांची राहणी अत्यंत साधी होती. खादीचं साधं धोतर आणि नेहरू सदरा असा त्यांचा नेहमीचा पोशाख होता. सुरुवातीच्या काळात खांद्यावर घोंगडी घालत. नंतर घोंगडी गेली आणि हातात काठी आली.

शाहू महाराजांचा सहवास :

१९०२ ते १९०९ दरम्यान भाऊराव शिक्षणासाठी कोल्हापुरात होते. ते जैन बोर्डिंगमध्ये राहून माध्यमिक शिक्षण घेऊ लागले. जैन बोर्डिंगच्या अधिक्षकांचा एक आदेश न मानल्यामुळे त्यांची जैन बोर्डिंगमधून हकालपट्टी झाली.

त्यानंतर ते कोल्हापूर राजवाड्यावर जाऊन राहू लागले. कोल्हापूरच्या राजवाड्यावर राहण्यास मिळाल्यामुळे भाऊराव पाटील यांना छत्रपती शाहू महाराज यांचा खूप सहवास लाभला. महाराजांचे विचार आणि कार्य यांचा खोल ठसा त्यांच्या मनावर उमटू लागला होता. उपेक्षित समाजाबाबत त्यांच्या मनात अधिक करूणा निर्माण झाली. त्यांच्या हक्कासाठी व उद्धारासाठी संघर्ष करण्या. चं

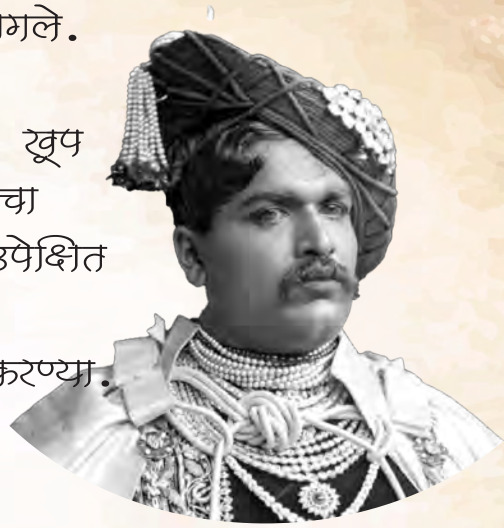

रयत शिक्षण संस्था :

भाऊराव पाटील हे महात्मा फुले यांना आपला आदर्श मानत असत. आपल्या वक्तृत्वगुणांमुळे त्यांनी सर्वांचं लक्ष वेधून घेतलं. त्यावेळी समाजप्रबोधनासाठीच्या जवळपास सर्वच कार्यक्रमांमध्ये भाऊरावांनी सहभाग घेतला. यादरम्यान कराड तालुक्यातील काले याठिकाणी झालेल्या सत्यशोधक समाजाच्या परिषदेत भाऊराव पाटील यांनी बहुजनांच्या शिक्षणासाठी शैक्षणिक संस्था स्थापन करण्यासंबंधीचा ठराव मंजूर करून घेतला. त्यानुसार ४ ऑक्टोबर १९१९ रोजी रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना झाली. काले याठिकाणी संस्थेमार्फत एक वसतीगृह, एक प्राथमिक शाळा तसंच एक रात्रशाळा काढून शैक्षणिक कार्याची सुरुवात करण्यात आली. १९२४ साली रयत शिक्षण संस्थेचं काले येथून सातारा शहरात स्थलांतर करण्यात आलं. याठिकाणी सर्व जातीधर्मांच्या विद्यार्थ्यांची एक मिश्र वसतीगृह सुरू करण्यात आलं. १९२७ मध्ये या वसतीगृहाचं महात्मा गांधी यांच्या हस्ते 'श्री छत्रपती शाहू महाराज बोर्डिंग हाऊस, असं नामकरण करण्यात आलं. याठिकाणी सर्व जातीधर्मांची मुले एकत्र जेवतात, काम करून एकत्रित शिक्षण घेतात हे पाहून गांधीजींनी त्यांचं कौतुक केलं. गांधीजी त्यावेळी भाऊराव पाटलांना म्हणाले, "भाऊराव, साबरमती आश्रमात मला जे जमलं नाही ते तुम्ही याठिकाणी यशस्वीरित्या करून दाखवलं आहे. तुमच्या कार्यास माझे आशीर्वाद." गांधीजींच्या हरिजन-सेवक संघाकडून या वसतीगृहाला १९३३ पासून वार्षिक ५०० रुपये इतकी मदत देण्यात येत होती.

संस्थेचा विस्तार :

वसतीगृहात विद्यार्थ्यांवर योग्य संस्कार करता येतात, या विचाराने भाऊराव पाटील यांनी पुण्यात १९३२ मध्ये युनियन बोर्डिंग हाऊस सुरू केलं.

दलित आणि उपेक्षितांच्या शिक्षणासाठी त्यांनी अशी अनेक वसतीगृहे उघडली. सध्या रयत शिक्षण संस्थेमार्फत शंभरच्या आसपास अशी वसतीगृहे चालवली जात आहेत. त्यावेळी अनाथ मुले आणि बालगुन्हेगार यांना जुवेनाईल कोर्टामार्फत सुधारगृहात पाठवलं जायचं. या मुलांनाही इतर मुलांबरोबर सर्वसाधारण वसतीगृहात ठेवावं, वेगळं ठेवू नये, असं भाऊरावांना वाटायचं. त्यांनी यासंदर्भात राज्यशासनाशी चर्चा करून आपले विचार पटवून दिले. त्यानंतर विधीसंघर्षग्रस्त मुलांनाही आपल्या वसतीगृहात ठेवण्यास त्यांनी सुरुवात केली.मुदत संपल्यानंतरही संस्थेमार्फत त्यांचं शिक्षण पूर्ण होण्याची व्यवस्था केली जात असे. शाळेविना एकही खेडं असू नये, प्रशिक्षित

शिक्षकाविना एकही शाळा असू नये, असा विचार ते करत. त्या प्रेरणेतून त्यांनी शैक्षणिक शिक्षण देणारे अनेक अध्यापक विद्यालय सुरू केले. पुढे प्राथमिक, माध्यमिक, उच्च-माध्यमिक शिक्षण देणारी अनेक महाविद्यालये रयत शिक्षण संस्थेमार्फत त्यांनी सुरू केली.

या कामात त्यांच्या पत्नी लक्ष्मीबाई यांचाही मोठा वाटा आहे. त्यांनी आपल्या कुटुंबाच्या उदरनिर्वाहाची पर्वा न करता आपल्याला समाजकार्यात झोकून दिलं. वसतिगृहाच्या कामानिमित्त भाऊराव नेहमी फिरतीवर असत. त्या वेळी वसतिगृहातील मुलांच्या संगोपनाची जबाबदारी त्यांच्या पत्नी लक्ष्मीबाई पाटील (वहिनी) यांच्याकडे असे. लक्ष्मी वहिनींनी वसतिगृहातील मुलांच्या भोजनासाठी आपल्या अंगावरील माहेरून आणलेले १० तोळे सोन्याचे दागिने मोडले. शेवटी आपला सौभाग्याचा अलंकार मणी- मंगळसूत्र कर्मवीरांच्या कार्यासाठी देऊन त्यागाची परिसीमा गाठली.

कमवा आणि शिका :

भाऊराव संस्थेच्या कामानिमित्त ग्रामीण भागात जात असत, त्या वेळी बहुजन समाजातील हुशार व होतकरू मुलांचा शोध घेऊन त्यांना वसतिगृहात घेऊन येत असत. ग्रामीण भागातील दारिद्र्य त्यांनी जवळून पाहिले होते, त्यामुळे त्यांनी आपल्या संस्थेत कमवा व शिका ही योजना राबविली. स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ब्रीद अशी घोषणा करून श्रमाच्या मोबदल्यात मोफत उच्च शिक्षण गरीब व होतकरू विद्यार्थ्यांना त्यांनी दिले. भाऊरावांनी देशातले ‘कमवा आणि शिका, या पद्धतीने चालणारे पहिले ‘फ्री अन्ड रेसिडेन्शियल हायस्कूल, सातारा येथे सुरू केले आणि त्याला नाव दिले ‘महाराजा सयाजीराव हायस्कूल.

यानंतर शाळांची मालिकाच महाराष्ट्रभर सुरू झाली. १९४७ साली भाऊराव पाटलांनी साताऱ्यात 'छत्रपती शिवाजी कॉलेज' ची, तर १९५४ साली कराड येथे '(संत)सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज' ची स्थापना केली. शाळा व महाविद्यालयांसाठी प्रशिक्षित शिक्षकांची उणीव जाणवू लागली म्हणून त्यांनी प्रथम महात्मा फुले अध्यापक विद्यालय व पुढे १९५५ मध्ये सातारा येथे मौलाना आझाद यांच्या नावाने 'आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन' सुरू केले. कर्मवीर भाऊराव पाटलांच्या या योगदानामुळे त्यांना वेळोवेळी विविध पुरस्कारांनी गौरवण्यात आलं आहे.१९५९ साली राष्ट्रपतींच्या हस्ते त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देण्यात आला.
तर पुणे विद्यापीठानेही डी. लिट पदवी देऊन त्यांचा सन्मान केला. आपल्या कार्यामुळे जनतेकडून त्यांना कर्मवीर ही उपाधी आधीच मिळालेली होती.

व्हॉलेंटरी शाळा, अध्यापक विद्यालये स्थापन केल्यानंतर भाऊरावांनी १९४७ मध्ये छत्रपती शिवाजी कॉलेजची स्थापना करून बहुजन समाजातील विद्यार्थ्यांच्या उच्च शिक्षणाची व्यवस्था केली. भाऊरावांच्या शिक्षण प्रणालीत स्वाभिमान, समता, स्वावलंबन आणि श्रमप्रतिष्ठा या चतुस्सुत्रीचा समावेश असल्यामुळे स्वावलंबी शिक्षण घेऊन बाहेर पडलेले युवक व युवती स्वाभिमानाने जीवन व्यतीत करू लागले. भाऊरावांच्या या कार्यामुळे जनतेने त्यांना "कर्मवीर" ही पदवी दिलीय तर भारत सरकारने "पद्मभूषण" हा किताब बहाल केला.

सततचं काम, प्रवास यामुळे कर्मवीर भाऊराव पाटील यांची प्रकृती नंतर खालावली. ९ मे १९५९ मध्ये पुण्याच्या ससून रुग्णालयात त्यांनी अखेरचा श्वास घेतला.

आज कर्मवीरांच्या रयत शिक्षण संस्थेची ४२ महाविद्यालये, सात ट्रेनिंग महाविद्यालये, ४३८ माध्यमिक शाळा व ५१ प्राथमिक शाळा आहेत. त्यातून ज्ञानदानाचे कार्य सुरू आहे. सुमारे १८ हजार शिक्षक, सेवक हे कार्य करत आहेत.

कमवा आणि शिका हा अभिनव उपक्रम संस्थेमध्ये आजही राबविला जात आहे. स्त्री-शिक्षणासाठी स्वतंत्र व्यवस्था करून स्त्रियांना सक्षम करण्याचे कार्य संस्थेकडून अविरतपणे सुरू आहे. कर्मवीरांचे स्वाभिमानी विद्यार्थी घडविण्याचे स्वप्न संस्थेने साकार केले आहे. अवघ्या ७२ वर्षांच्या आपल्या कारकिर्दीत त्यांनी रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना करून बहुजन समाजाला शिक्षणाच्या प्रवाहात आणले. त्यामुळे पुरोगामी महाराष्ट्राची जडणघडण झाली.

Rushikesh Chavan
GMC Nandurbar

Serving with Purpose: Unleashing the Power of Seva for Lasting Change

Seva, a Sanskrit term meaning selfless service or acts of kindness, holds great significance in various cultures and religions around the world. It embodies the idea of giving back to society without expecting anything in return. Seva can be expressed in numerous ways, each offering the potential to create a meaningful impact on individuals, communities, and the world at large. Several avenues are there through which Seva can be practised, highlighting how simple acts of compassion and selflessness can contribute to positive change.

One of the most direct ways to express Seva is through volunteering. Volunteering opportunities abound in diverse sectors, such as healthcare, education, environmental conservation, and social welfare. By offering our time, skills, and resources, we can help alleviate the struggles faced by marginalized individuals or communities. Whether it involves tutoring underprivileged children, providing aid in disaster-stricken areas, or assisting at local shelters, volunteering enables us to directly impact the lives of those in need while fostering empathy and understanding. Numerous professional doctors have been engaging in volunteer work in rural areas to assist patients.

Another avenue to express Seva is through philanthropy and donations. By contributing financial resources to charitable organizations and causes, we can support initiatives that address societal issues and uplift vulnerable populations. Donations can fund medical research, educational scholarships, poverty alleviation programs, and various community development projects. Philanthropy not only provides immediate relief but also contributes to the sustainable growth of communities, offering individuals the opportunity to access better healthcare, education, and livelihoods.

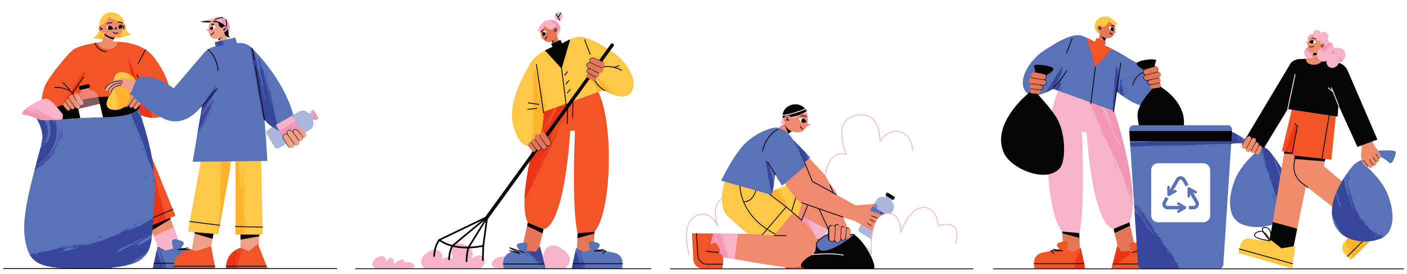

Seva can also be expressed through mentoring and skill-sharing. By imparting knowledge, guidance, and mentorship to those seeking personal or professional growth, we can empower individuals to achieve their goals and enhance their lives. Mentoring can take place in academic settings, professional organizations, or community groups. Sharing skills and expertise with others creates a ripple effect, as the beneficiaries gain valuable knowledge that can improve their own lives and potentially inspire them to give back to others in the future.

Seva extends beyond human-centric efforts and encompasses environmental stewardship. By engaging in sustainable practices and conservation efforts, we can contribute to the well-being of our country and ultimately the planet as we believe in the concept of "Vasudaiva kutumbakam" which means world is one family. Planting trees, participating in beach clean-ups, promoting recycling, and supporting initiatives for renewable energy are all examples of environmental Seva. These actions help preserve natural resources, protect biodiversity, and mitigate the impacts of climate change, ensuring a healthier and more sustainable future for generations to come.

Seva, the practice of selfless service, offers a multitude of ways to make a meaningful impact on individuals and communities. Through volunteering, philanthropy, mentoring, skill-sharing, and environmental stewardship, we can actively contribute to positive change. Seva goes beyond temporary relief; it addresses the root causes of social issues and fosters long-term sustainable solutions. By expressing Seva in our daily lives, we not only create a positive impact on others but also experience personal growth, empathy, and fulfilment. It is said that "The best way to find yourself is to lose yourself in the service of others".

Rutuja Gambhir

D.Y.Patil Education Society
Kolhapur

"Hands that serve are holier than lips that pray"

"Hands that serve are holier than lips that pray", I remember papa telling that to me as I grew up. Having studied in Sri Sathya Sai Institute of Higher Learning, I wasn't surprised if papa told me this.

Papa was someone who instilled the concept of seva in me. Seva to me today is a direct reflection of his teachings.

Ironically what seva means to me is not to lose myself in the service of others, but instead to find myself in the service of others. It's about finding my values and core principles.

Seva is to me is being selfless
Without ignoring your own self.
It's about living for the people,
Without forgetting people who live for you.
To me, seva is NOT about losing yourself in the service of others.
That's an old-school thought process.
To me, Seva is about FINDING yourself in the service of others!
For me, Sevankur was a calling.

It was a calling that demanded me to come out of my comfort zone,
It was a calling that reminded me of how much more that I still had to do.
It was a calling that made me feel that I'm not alone in a totally new place.
Sevankur was a reminder that pushed me towards my progress.

I am so grateful to social media for bringing the awareness of Sevankur Bharat to me.

I was a novice when I stepped in. I didn't know anyone. There were all new faces and for an introvert like me, it looked as if I was preparing a perfect recipe for a disaster.

But guess what, things changed and I was proven wrong.

I was wrong because I was filled with fears when all I should be doing was being fearless.

I was wrong because I thought I would miss my family.

Indeed I got my extended family in Sevankur.

To put it simply, Sevankur is a catalyst that made me stretch beyond my abilities.

Struggling to fit in always,
I wondered why I was the way I was.
Little did I knew back then,
People here would make my story known!

To me, Seva today, is to see the need and take the lead.
The idea of The Rare World started as a seed in 2020 but today, I'm glad that I found my soul tribe.
After knowing, still not all, but just a few members who have a similar thought process like mine, I cannot help but smile.
Smiling brighter today, because I'm not smiling alone,
Instead, I'm smiling with my soul tribe!
Sevankur Bharat, thanks for nurturing the spirit of Seva that I had.
You came into my life when I needed you the most.
Cherish another noble soul in your womb and let your vibe shine brighter in the sky!

Service is not about what you can get on doing something.
It is about doing something, even after knowing that you might not get anything!

EXCEPT.....Gratitude.

That gratitude is too heavy to overpower anything that comes with it!
To conclude, gratitude sums it all!

Dr.Shyamala Peesapati
BDS Bangalore

समय दान ही श्रेष्ठ दान

samay daan hi shresht daan

Today's my Sant Gadgebaba Arogya Kendra(SGAK) visit was most unique and memorable experience ever. Until today I had just heard about Savitribai Phule Mahila Ekatma Samaj Mandal (SPMESM) Projects through their project coordinators and Varsha Patil mam but today I had the opportunity to witness all those things practically.

If I work upon myself in a proper way and inculcate true human values in myself then nothing is impossible in life, literally everything is possible in life. Do it in action what you preach (most important lesson), determination, patience, gratefulness, love towards self and society, always learning something from each person I meet, never give up attitude, innovation, always striving to do better, unconditional love, how to maintain relationships for long period and many more such true human values are the most important aspects in life, which I would have not witnessed if I had not given 8 days of my lifetime to visit various projects under Dr. Babasaheb Ambedkar Vaidyakiya Pratishthan (BAVP). First time in my life I had literally understood what these true human values mean in reality, before experiencing them they were just some words to me which I would use casually but now I have the real experience of them. These aspects matter in my individual life as well as when I work in a team.

1. Sant Gadgebaba Arogya Kendra- Subhash Gaikwad sir, Vandana ताई, Sunita ताई Ratna ताई, Chanda ताई, Usha ताई
2. Lahuji Salve Arogya Kendra- Piraji sir, Savita ताई, and many more people
3. Sant Rohidas Arogya Kendra- Sangharsh, Sujata ताई, Satish sir, Dr Sandip sir, and many more people

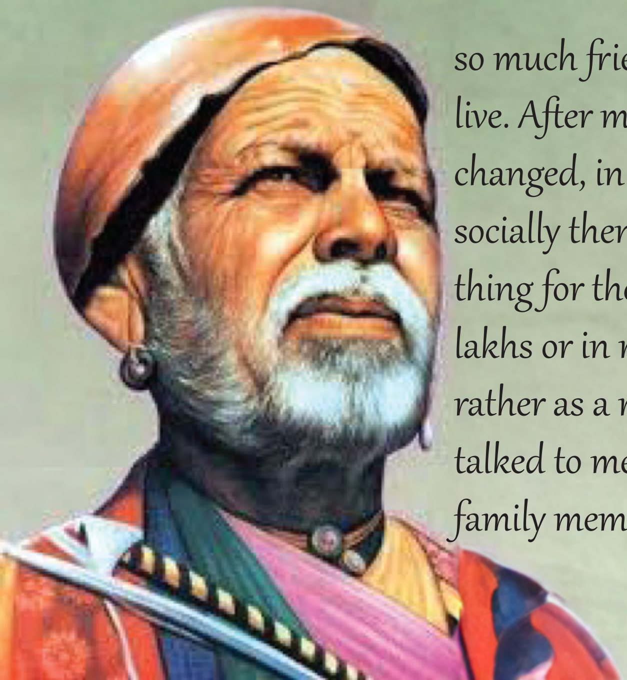

All the people who work in these Arogya Kendras are so much friendly and dedicated to their work and society in which they live. After meeting them my perception about social service has totally changed, in a way that now I have realised... if I want to do something socially then I don't have to be "settled" in life, if I really want to do something for the society then I will definitely do it even if I don't earn in lakhs or in millions. They don't take their duty/job as a burden but rather as a responsibility over society (सामाजीक कर्तव्य). The way they talked to me I never felt like an outsider/stranger, but I felt like I m their family member or I m also a part of them.

The way they maintain their relations with the people of their community is just amazing and inspiring, each family of the society is their family. What these people are doing is real social service. They are always present for them in their good as well as bad times... like a best friend/pure soul. Their work is priceless. They feel satisfied when someone lives happily and peacefully because of them. I have never seen such selfless beings in my life till now.

The real positive change in society is through their community participation, empathy, never give up attitude, positive attitude towards problems, innovative ideas and many more other qualities which I came to know for the first time in my life. These 10 days journey will be most cherishing and memorable journey for me.

Dr.Ruchita Kadali

DR.H.B.T and Cooper Medical College Mumbai

'सेवांकुर' एक चळवळ - भाग २

अनौपचारिक संपर्क

नाव नसलेल्या या चळवळीचा सहज स्वाभाविक प्रारंभ झाला व अनौपचारिक संपर्क चालू झाला. 'स्वार्थ' समोर ठेवून काम 'यशस्वी' होत नाही हे वाचून माहित होते. काम 'नि:स्वार्थी' करावे लागते याचा अनुभव डॉक्टर घेत होते. कामाचा आधार 'नि:स्वार्थ प्रेम' हाच लागतो, याचा बालपणापासून संस्कार होता. पण प्रत्यक्ष प्रयोग करुन अनुभव घेणे सुरू झाले होते. आपल्या 'स्वार्थी विचाराला व्यापक' केले की तो आपोआप नि:स्वार्थी होतो याचे पुस्तकी ज्ञान होते. पण अनुभवाची शिदोरी या निमित्ताने जमा होत गेली .अनुभवातून काम करणाऱ्यांच्या मनातून स्वार्थ पूर्णपणे गेला, 'आपण कितीही मोठे झालो तरी संपूर्ण भारतातील रुग्णांना सेवा देऊ शकणार नाही' 'सर्व डॉक्टरच सेवाभावी झाले' तर हा प्रश्न सुटेल. या विचाराने नवीनच उर्जा मिळाली, कामाला 'व्यापकता' आली मन विशाल झाले. सर्वांच्या हिताचा विचार करणारे झाले. विद्यार्थी व डॉक्टर दोघांचाही सहज विकास होत गेला.

कोणतेही काम करतांना काम करणाऱ्या कार्यकर्त्यांची मनोभूमिका फार महत्वाची असते. ती प्रारंभापासूनच अशी होती, आपण 'मैत्री करायला' आलो आहोत, 'ज्ञान देण्यासाठी' नाहीत. आपण 'चर्चा/संवाद' करायला आलो आहोत, 'वादविवाद/भांडण' करायला नाही आपण 'शिकायला' आलो आहोत, 'शिकवायला' नाही आपण 'समजून घ्यायला' आलोत, 'समज द्यायला' नाही, ही मनाची तयारी करून वसतीगृहात न चुकता जाणे सुरु झाले, हा संपर्क इतका सहज होता गेला की, दर बुधवारी संध्याकाळी विद्यार्थी आठवणीने आपल्या मित्रासह खोलीमध्ये एकत्र जमू लागले. प्रत्येकाला त्याची ओढ लागली आहे असे जाणवायचे.

कोणताही विषय नाही, निश्चित अशा विषयावर चर्चा नाही जो विषय ऐनवेळी निघेल त्यावर प्रत्येकाने बोलले पाहिजे यावर प्रारंभापासून आग्रह असे प्रत्येक विद्यार्थ्यांचे इतरांनी शांतपणे ऐकून घेतले पाहिजे याचा आग्रह असे .एक विद्यार्थी बोलत असतांना इतर कोणी बोलणार नाही, कोणाचेही मत चूक नाही, प्रत्येकाचे बरोबर आहे अशी काही पथ्ये पाळण्याचा आग्रह असे वादविवाद भांडण होणार नाही हे पाहिले जात असे प्रत्येकाच्या मताचा आदर केला जात असे. कोणतेही भाषण नाही, कोणताही उपदेश नाही, कोणतीही शिस्त नाही, कोणताही आदेश किंवा आज्ञा नाही,

आम्ही वयाने मोठे आहोत असा भाव नाही, कसलेही बंधन नसलेली ही भेट असे. ज्याला जितका वेळ असेल तेवढा वेळ गटात बसा व मध्येच निघून जाण्यास आनंदाने अनुमती असे त्यामुळे विद्यार्थ्यांना दडपण नसे, मुक्त वातावरणात ही भेट होत असे. हळुहळु नवीन पिढी कसा विचार करते हे समजायला लागले. त्यांच्याशी मित्रता वाढली.

'भेटीत नेमके काय होत असे?' असा प्रश्न पडणे स्वाभाविक आहे भेटीत प्रत्येक विद्यार्थ्यांचा परिचय करून घेणे, घरची चौकशी करणे, संधी मिळाल्यास त्याच्या घरी जाणे, सणाच्या दिवशी विद्यार्थ्यांना आपल्या घरी बोलविणे, एकत्र भोजन करणे इतके साधे सोपे अनौपचारिक कार्यक्रम प्रारंभी होत होते. हळूहळू मित्रता वाढली व सर्वांचे नावे लक्षात ठेवणे जमू लागले, प्रत्येकाला नावाने ओळखले की अधिक जवळीक निर्माण होते हा अनुभव येत गेला, दोन मित्र महाविद्यालयीन जिवनात काय करतात? तेच आम्ही केले, नविन सिनेमा लागला की सिनेमाला जाणे, एखादे चांगले पुस्तक वाचायला देणे, पुस्तक वाचून झाले तर त्यात तुला काय आवडले? हे सांगायाला संधी उपलब्ध करून देणे, त्यावर चर्चा घडविणे, डॉ.हेडगेवार रुग्णालयात सामाजिक क्षेत्रात विशेष काम केलेल्या व्यक्ती आवर्जुन यायच्या, त्यापैकी काहींची या विद्यार्थ्यांची सहज भेट घडवून आणणे चालू झाले. या भेटीतून विद्यार्थ्यांना समाजजीवनाच्या अनेक प्रश्नांची तोंडओळख व त्यासाठी प्रामाणिक काम करणाऱ्यांचा परिचय होत गेला, असेही लोक आहेत हे प्रथमच समजत गेले. या परिचयातूनच आपण त्यांचे काम पहायला जायचे कां? अशी चर्चा सुरु झाली व प्रकल्प दर्शनाचा प्रारंभ झाला, ठरवून कोणताच उपक्रम केला नाही, संपर्क जसा विकसित होत गेला त्याप्रमाणे कार्यक्रम ठरत गेला........... (क्रमश)

Dr.Ashwinikumar Tupkary

Secretary BAVP

Poetry

Seva's Selfless Symphony

In the realm of selfless love, I find my solace,
Where hearts embrace seva, a gift of grace.
In each act of service, compassion thrives,
A symphony of kindness, where humanity thrives.

Seva, the art of giving, a noble endeavor,
A tapestry woven with threads of selfless fervor.
Like a gentle breeze, it soothes every soul,
Igniting a flame of hope, making us whole.

In tender moments, when hands reach out,
Seva emerges, dispelling shadows of doubt.
With humility as its guide, it knows no bounds,
Uniting hearts in a tapestry profound.

Through acts of kindness, the world is healed,
In every smile shared, wounds are sealed.
Seva dances in the tears of joy and pain,
Transforming lives, like gentle rain.

It whispers through whispers, heard by the heart,
An eternal melody, an exquisite work of art.
For in giving, we receive the greatest reward,
A sense of purpose, a life richly restored.

So let us walk together, hand in hand,
Embracing seva, a beacon in this land.
May compassion g uide us, each step we take,
Enveloping the world in love, for love's sake.

For , in seva we discover the essence of our being,
A reflection of divinity, endlessly freeing.
Let our souls sing with selfless refrain,
And in seva's embrace, find eternal gain.

Vaishnavi Bagal
DR.S.C.G.M.C
Nanded

SKETCHES

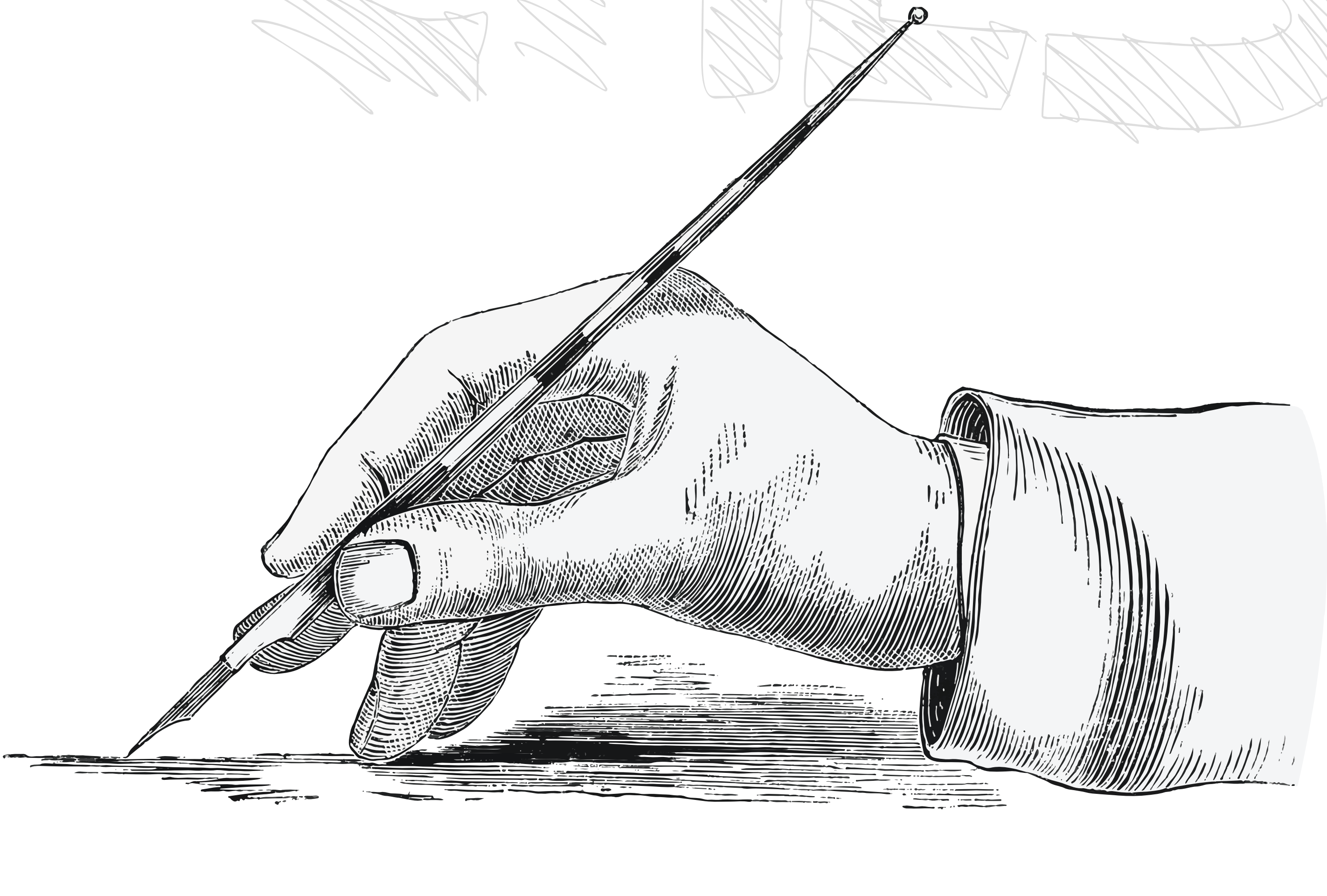

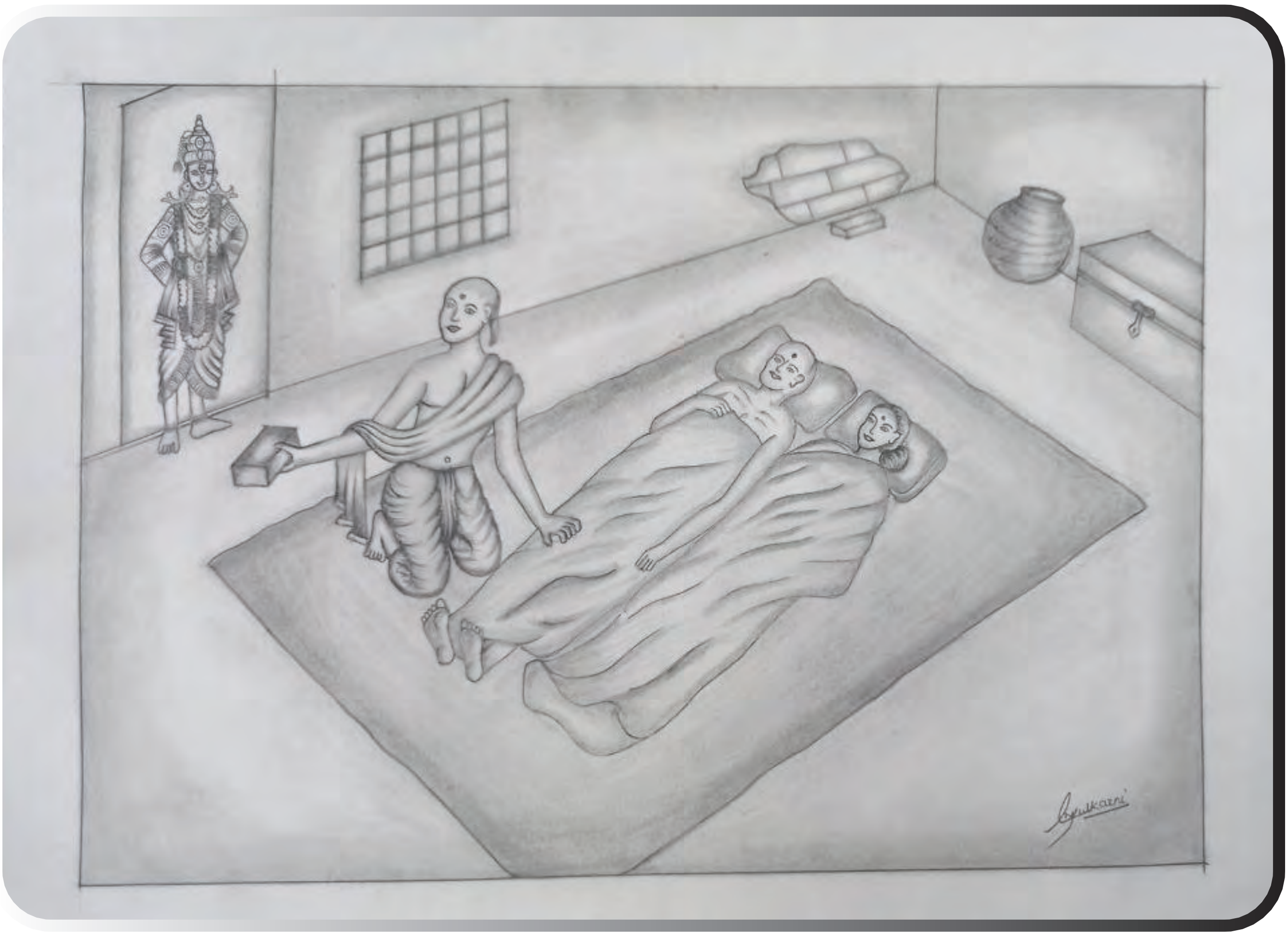

Gayatri Kulkarni
Shri Bhagwan Homeopathic Medical College, Sambhajinagar

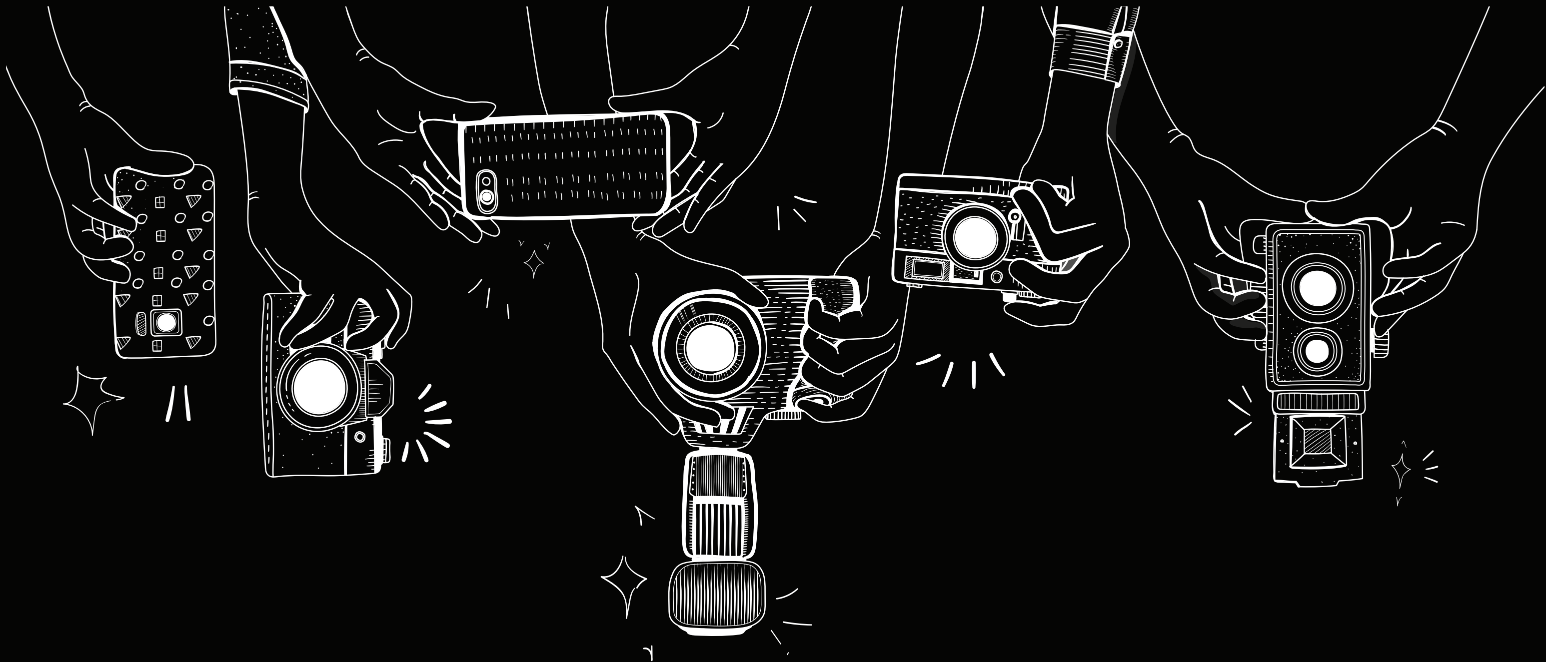

PHOTOGRAPHY

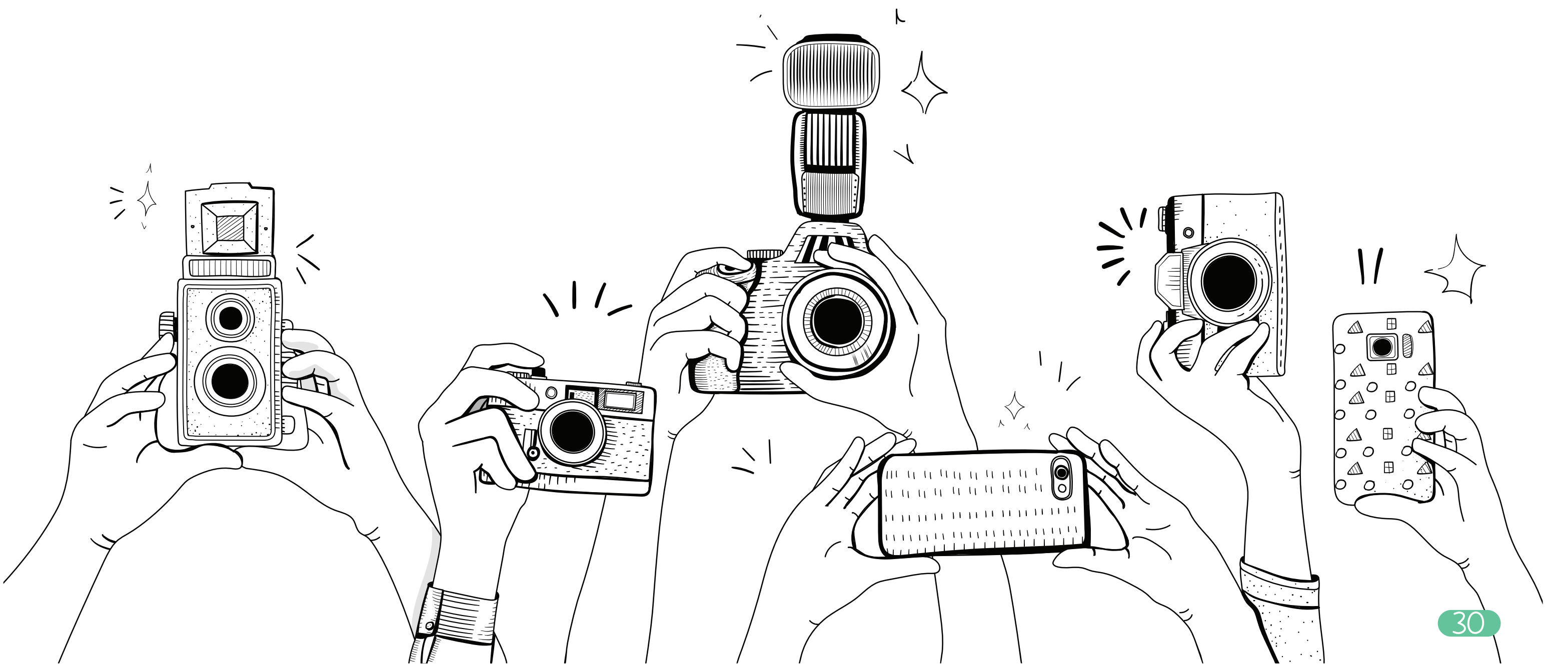

AMRITA

Seva Bharathi
Vivekanand Kendra, Kanyakumari
SEVANKUR 19
During Vacation One Week For Nation
Free Medical Camp
Date : 27 Jan. 2019
Dr. Hedgewar Rugnalaya, Aurangabad, Maharashtra - 431 005

PUZZLE

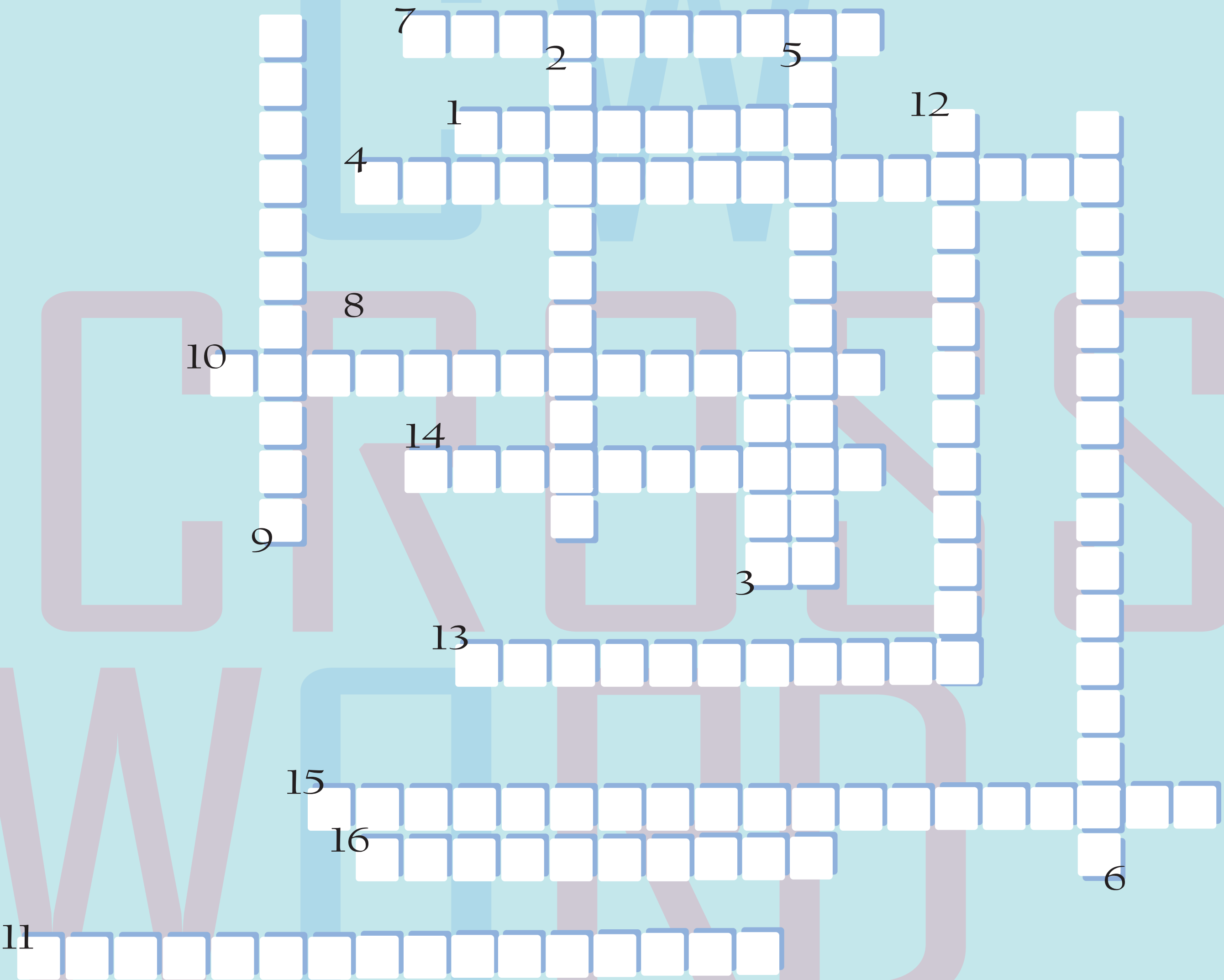

ACROSS

1. 'कुष्ठरोग' was the most highlited past of his life.
4. She nurtured more than 1500 orphans & was awarded with more than 700 awards
7. Being a indian surgeon he is co-founders of Vivekanand Hospital, worked during drought of 1970-1973.
10. Established India's 1st rural University.
11. She trains Jeevanvratis, & is vice president of Vivekananda Kendra.
13. National teacher of India who started Bhoodan Movement.
14. Leader who struggled against corruption by doing fast.
15. A swayamsevak founder of Bhartiya Mazdoor Sangh.
16. Running near 33 projects globally for breast cancer awarness.

DOWN

2. Founder of parent organization of SevaBharti
5. One who founded first women's university in India & got Bharat Ratna.
12. He established Vastuhara Sahayata Samiti.

UP

3. At the age of being adult and celebrating, he did achieved feat of founding " SVYM ".
6. He is the architect of "ABVP".
9. She is from Gujrat of siddi community working for upliftment of women who lead socially & economically marginalised life.

Ajit Singh

R.J.M.C Thane

ANSWERS

सांघिक गीत

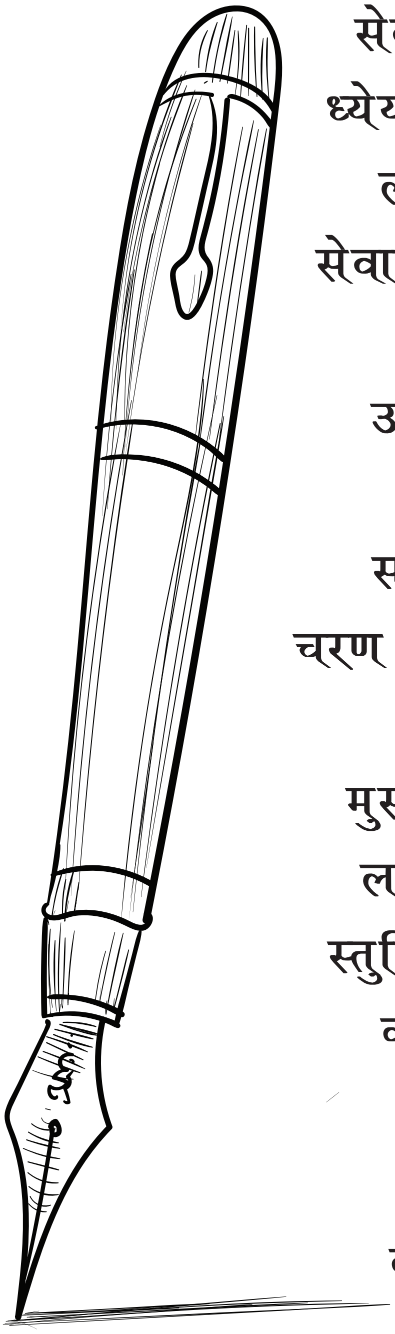

सेवा है यज्ञ कुंड समिधा सम हम जले
ध्येय महासागर में सरित रूप हम मिले ।
लोकयोगक्षेम ही राष्ट्र अभय गान है
सेवारत व्यक्ति व्यक्ति कार्य का ही प्राण है ।। ध्रु ।।

उच्चनीच भेद भूल एक हम सभी रहे
सहज बंधू भाव हो रागद्वेष ना रहे
सर्वदिक प्रकाश हो ज्ञानदीप बाल दो
चरण शीघ्र दृढ़ बढे ध्येय शिखर हम चढ़े ।। १ ।।

मुस्कुराते खिल उठे मुकुल पात पात में
लहर लहर सम उठे हर प्रघात घात में
स्तुति निंदा रागलोभ यश विरक्ति चाह से
कर्म क्षेत्र में बढे सहज स्नेह भाव से ।। २ ।।

दीनहीन सेवा ही परमेष्टि अर्चना
केवल उपदेश नहीं कर्मरूप साधना
मन वाचा कर्मसे सदैव एकरूप हो
शिवसुंदर नवसमाज विश्ववन्द्य हम गढे ।। ३ ।।

बोधकथा

सेवाभाव?

हर्ष आणि विवेक हे दोन समाजसेवक मित्र रस्त्याने जात असतात. तेव्हा हर्ष विवेकला विचारतो की, आपण दोघेही समाजासाठी काम करतोय पण त्या कामाची दखल घेणारे लोक दिसत नाहीत त्यामुळे असं वाटतं की आपली वेळ आणि शक्ती व्यर्थ जाते आहे आणि मग वाटतं की कशाला हवा हा अट्टहास ? तुला असं कधी जाणवलं का ? त्यावर विवेक हसला आणि विवेक ने हर्षला विचारले की, तुला काय वाटतं लोक समाजसेवा का करतात? त्यावर हर्ष ने उत्तर दिलं की, समाजसेवेमधून आपल्या मनाला आनंद, समाधान मिळते म्हणून, नाहीतर मग समाजामध्ये चांगली ओळख निर्माण होते म्हणुन लोक समाजसेवा करत असावेत. असं म्हणत असतानाच चालताना हर्षच्या पायाला ठेच लागते आणि त्याच्या अंगठ्याला इजा झाल्यामुळे तिथे रक्तस्त्राव आणि वेदना होऊ लागतात. त्यामुळे हर्ष चालताना थांबतो आणि रस्त्याच्या बाजूला असणाऱ्या बाकड्यावर जाऊन बसतो. रक्तस्त्राव थांबविण्यासाठी रुमाल बांधतो आणि जखमेवर फुंकर घालतो.

हे पाहून विवेक हर्षला विचारतो, तुला वेदना का होत आहेत ? त्यावर हर्ष त्याच्याकडे आश्चर्याने बघतो आणि म्हणतो अरे अंगठ्याला इजा झालीय ना. त्यावर विवेक म्हणतो की, इजा अंगठ्याला झालीय तुला नाही. त्यावर मग हर्ष चिडतो आणि म्हणतो, अरे अंगठा माझाच भाग आहे.. तू काय वेड्यासारखे प्रश्न विचारतो आहेस ? तू मला असे प्रश्न विचारण्यापेक्षा मला रुग्णालयात घेऊन जायला हवे. त्यावर विवेक म्हणतो, अरे जाऊदे ना.. काय फरक पडेल नाही गेलास रुग्णालयात तर.. होईल ना आपलं आपण ठीक... त्यावर हर्ष म्हणतो, म्हणून काही दुर्लक्ष करायचं का ? मला वेदना तर होत आहेत ना आणि जर नाही झाला ठीक आणि जखम खूप वाढत गेली तर संपूर्ण शरीरावर त्याचे वाईट परिणाम होऊ शकतात, तुला माहिती नाही का ? त्यावर विवेक म्हणाला, मला माहिती आहे... पण यामध्ये ना सगळी चुकी तुझ्या अंगठ्याची आहे काय गरज होती धडकायची ? त्यावर हर्ष म्हणाला, असे का बोलत आहेस तू ? अरे मला वाटेत दगड दिसला नाही म्हणून तर अंगठ्याला ठेच लागली ना.. त्यात अंगठ्याचा काही दोष नाही.

अंगठ्यावर असं कुणी चिडत असतं का ? तो माझाच भाग आहे आणि नेहमी अशी ठेच लागत नाही मला. त्यावर विवेक म्हणाला, अरे वा! मग तू तर रोज आभार मानत असणार अंगठ्याचे की, बरं झालं आज तू ठेच नाही लागू दिलीस, धन्यवाद. त्यावर हर्ष खुपचं चिडतो आणि मोठ्याने म्हणतो की, काय निरर्थक बडबड करतोयस तू ?

त्यावर विवेक शांतपणे उत्तर देतो की, मी निरर्थक बोलत नाहीय तर मी तुझ्याच प्रश्नाचं उत्तर देतोय. आपल्या अंगठ्याला ठेच लागल्यावर आपण जसे त्यावर चिडत नाही तर त्यावर उपचार करतो. उपचार करून अंगठा बरा झाल्यावर आपण अंगठ्याकडून किंवा अंगठा आपल्याकडून आभारप्रदर्शनची अपेक्षा करत नाही किंवा उपकाराची भावना ठेवत नाही.. असे का ? कारण अंगठा हा आपल्याच शरीराचा एक भाग आहे आणि त्याची काळजी घेणं, त्यावर उपचार करणं हे आपलं कर्तव्य आहे आणि त्याला इजा होऊ नये याची खबरदारी घेणं ही आपली जबाबदारी आहे. त्याचप्रमाणे समाजामध्ये काही बिघाड होऊ नये याची काळजी घेणं ही आपली जबाबदारी आहे आणि जर समाजामध्ये कुणाला आपल्या मदतीची, उपचाराची गरज असेल तर त्याला मदत करणे, उपचार देणे हे आपलं कर्तव्य आहे. त्याने समाजाचे स्वास्थ्य योग्य राहील आणि अप्रत्यक्षपणे आपलेही. आणि जसं आपण अंगठ्याकडून कसलीही अपेक्षा करत नाही तशी समाजाकडून करू नये आणि जसं अंगठा आपल्याला चालताना, उभे राहताना मदत करतो तसंच समाज आपल्याला व आपल्या व्यक्तीमत्वाला उभं करण्यात प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे आपल्याला मदत करतो. यामध्ये कुणीच कुणावर उपकार करत नाही आणि कुणी कुणाकडून काही अपेक्षाही ठेवत नाही पण तरी यातून लाभ मात्र दोघानाही मिळतो. विवेकचे हे म्हणणे हर्षला पटते आणि दोघे रुग्णालयाकडे जाण्यास निघतात.

तात्पर्य - समाज आपला आणि आपण समाजाचा एक भाग आहोत आणि समाजकार्य करतांना हा भाव मनात हवा.

DR.Mayuri Athave
J.J. Group Of Hospital
Mumbai

Achivements

"Dedicated volunteers who generously invest their time in Sevankur, contributing to positive change and making a meaningful impact in the community."

Dr. Rahul Gawas
Shubham Gholap
Dr. Gayatri Malekar
Atharav Dhawale
Dr.Harshit Raj
Sanket Prabhavale
Aishwarya Kendre
Mangesh Kumbhar
Rahul Rathod
Netra Barbade
Nisha Gupta
Sushil Dudhare
Prasad Kumbhar
Nikita Malani
Dr. Ruchita Kadali

Vaibhav Kirtane
Chetan Soni
Vikas Bande
Dipak Gopal
Mukteshwer Jawalekar
Arjun Chavan
Bhatu Patil
Shrutika Gadade
Shrinivas Pimpalgaonkar
Gayatri Magare
Abhishek Patil
Dr. Rutuja Gambhir
Rushikesh Kharbal

Felicitation Programme By Sevankur Bharat

15th August 2023
Ishwar Kanadje
Samruddhi Vaidya

26th January 2023
Dr. Gayatri Malekar
Dr. Vyankatesh Patil

O.W.F.N

SINCE 2016

ONE WEEK FOR NATION,
HARIDWAR, UTTARAKHAND 2024

Felt like "I could have given the article" or "I could have participated in Magazine's Editorial Team".

COME AND JOIN US!!!

Share your articles, poems, photos and art (articles to be in txt. format and photos to be in pdf. format). Articles can be on any topic which you feel to be shared on SPROUTING MINDS. If you have any non academic achievements, do share with us.

Contact us:-
joinsproutingminds@gmail.com
Bhatu Patil - 7020769916

SEVANKUR BHARAT

www.sevankurbharat.org

https://m.facebook.com/183083591745008/

https://www.instagram.com/sevankurbharat/

https://youtube.com/c/Sevankur

+918888891583

Scan QR Code
To Join Sevankur Bharat

Dr. Hedgewar Rugnalay, Garkheda Parisar, Chatrapati Sambhaji Nagar ,
Maharashtra, India 431009